

Йордан Йовков

Кошута

Не го повика, както се вика,
ами поблея, като кошута...

Народна песен

Ето там, гдето се спущат белите сипей откъм Крайница, в дола – беше воденицата на дядо Цона. Стоят върбите, стои вадата, но воденицата я няма. Останали са само едни срутени дувари, обрасли с къпина, и две-три греди, посивели и сплескани като гъба. Защото всичко това беше отколе и днес нито хората, нито местата са такива, каквито бяха едно време.

Двама души дождаха в тая воденица: сам дядо Цоно и син му Стефан. Дядо Цоно беше стар човек. Всички стари хора са приведени и докато младите гледат нагоре, старите отправят погледите си надолу и гледат земята, която скоро ще ги прибере. Но дядо Цоно не беше само приведен, а от някаква болест беше просто прегънат надве и не можеше да ходи инак, освен като препречи тоягата си отзад на кръста и се залови с ръце за двата ѝ края. Тъй той запазваше равновесие и вървеше бавно, загледан в земята, като че търсеше нещо. Когато отиваше на воденицата, той не се отбиваше нито наляво, нито надясно, обикаляше и криво-леше тъй, както криволи и самата пътека.

Друг беше Стефан. За него нямаше път. Доде го видиш, че излиза из село, току виж, озовал се над воденицата, щръкнал на баира, висок и едър, какврто си беше, и децата, които често влизаха в градината да берат сливи, щом го видеха, не слизаха, а просто нападаха и бягаха, колкото им крака държат. Ще речеш, сокол се спуснал на врабчета.

Но Стефан не винаги избираше прекия път за воденицата. Понякога той слизаше надолу от могилата, там, дето накрай селото беше къщата на Муца Стоеничина. Тая Муца беше врачка, разбираше от билки, знаеше всичко за юди и за самодиви. За самодивите тя казваше, че си отишли отколе, защото хората станали лоши, но все пак като че една от тях, най-хубавата, беше останала в къщата ѝ. Муца имаше хубава мома. За нея Стефан минаваше оттука, когато отиваше на воденицата. Те приказваха в някой затулен кът на градината, между сливите и слънчогледите. Той – застанал отвън плета, тя отвътре. Тя – руса, синеока, срамежливо навела очи, той – мургав, с широки плещи, с малка черна брада, която обкръжва лицето, но не го закрива. Тънките му устни се усмихват, но очите му си остават остри, тъмни, с по едно пламъче вътре в зениците, в което гори сякаш лоша мисъл.

Оттука Стефан вземеше ли, или не цвете от Дойна, на раменете му сякаш израстваха крила, прескачаше долове, мятеше се от баир на баир и за една минута беше при воденицата. Той отпушваше водата и кречеталото затракваше. А каква беше дядо Цоновата воденица? Нищо и никаква къшурка, ниска, схлупена, сякаш ластовиче гнездо, залепено на

баира като под някоя стряха. Но голям беше корубестият олуц, зелениясал, измокрен, надут, водата го пълнеше, устремяваше се надолу из него и биеше в перките на пепележката. От другата страна, като из тъмния зев на пещера, водата излизаше разпенена, плискаше се в дуварите, плискаше се в една мокра и лъскава каменна плоча, поставена насреща, шумеше, пръскаше се на хиляди капчици, които като ситна роса пълнеха въздуха. На това място винаги, когато имаше слънце, се явяваше една малка дъга. И сякаш всичката светлина на слънцето се събираше в тая дъга и всичко, що бе весело, пееше песента на кречеталото. Защото наоколо нямаше нищо друго, освен мълчаливи долове и тъмни гори.

Един ден Стефан, дядо Цоновият син, излезе от воденицата с мотика на рамо и тръгна да поправя вадата. Той стигна там, гдето водата излизаше от гората, разширява се на едно място и правеше тоя хладен и бистър вир, в който жените от Жеруна перяха губери и белеха платна. Сега нямаше никой, през водата се виждаха всички камъчета на дъното на вира, а наоколо пясъкът беше чист и изгладен като на панакида. Туктаме по тоя пясък имаше стъпки. Стефан се спря, приклезна и започна да ги разглежда. Не бяха на коза, макар че козите на Калистрата пасяха и пладнуваха наблизко; не бяха и на крава, макар че селската черда минаваше оттука. Стефан гледаше стъпките, навеждаше се повече. Най-после той се изправи, лицето му светна, очите му заблещяха: тия стъпки бяха стъпки на кошута. Същата тая, която беше се появила в планината и за която приказваха вечер жените, когато гледаха пожарите в гората или слушаха да шумят кориите над село. Друг път всичко това им навяваше страх, но сега те гледаха планината с доверие и се радваха, защото там ходеше кошутата. Овчарите разказваха как бягала като вятър, циганите дървари, които слизаха от планината, накичени над ухо с китки здравец, и иглика, разказваха, че я видели отблизо и очите ѝ били също като очите на човек.

Стефан, дядо Цоновият син, беше слушал всичко това. Но женският ум и женските приказки за него бяха глупости. Той беше як, беше ловец и мисълта за кошутата запалваше същинска вълча стръв в гърдите му. Той се върна във воденицата, взе пушката си, нарами вулията и закачи на пояса си кратунката с барута. После отби водата, кречеталото замлъкна и дъгата пред воденицата изгасна. Стана тихо и тъмно и Стефан забърза по козите пътеки нагоре из планината.

Той ходи цял ден. Слизаше в дълбоки долове, вървеше под клоните на стари буки и стари дъбове, като под покрива на черква, и в нападалата шума виждаше или черните зърна на отровното биле, или червените

шапки на чудновати гъби. На едно място видя вълк, на друго – ясно отпечатаната стъпка на мечка, а на трето – ситни съчки се порониха над него и когато погледна нагоре, видя кръглите и свирепи очи на дива котка. Стефан нито веднъж не снем пушката от рамото си. Той се изкачваше по високото било на планината, където вятърът къдреше тревата на поляните, а наоколо беше синьо небе и бели облаци. Оттук Стефан виждаше надалеч и търсеше кошутата. Но кошутата я нямаше.

Той не се отчайваше и тръгваше отново. Намери овчарчетата и ги попита за кошутата, а те, като гледаха пушката на рамото му и сключените му вежди, мълчаха и вдигаха рамене. Кучетата се спущаха върху него, но никой не отиваше да го отбрани. Стефан срещна и циганите дървари, весели, лъснати от слънцето, накичени с цвете. „Къде е кошутата?“ Те го гледат, като че ли гледат мечка, измерват с очи високата му снага, измерват дългата му пушка. И мълчат. А като отминат, той ги чува да вдигат страшна врява на своя език.

За ловеца винаги остава някоя надежда и някое непрегледано място. Стефан ходи до мръкване и когато вече не виждаше нищо друго пред себе си, освен черен мрак, върна се във воденицата. На другия ден той пак преброди планината и пак се върна, без да беше видял нещо. На третия ден – същото. И когато уморен, и ядосан, слизаше измежду камънаците, чу, че някой го вика. Отсреща на една скала стоеше Калистрат козарят и сучеше върви от Козина.

– Стефанеее! – викаше той дебело. – Да не гониш кошутата брей! Грехота е! Остави гадината и си гледай момите, мо-ми-те...

И той се засмя тъй, че долът заехтя.

Което знаеше Калистрат козарят, знаеше го и цяло село. Вечер жените се събираха на приказка. В планината гореше пожар. Нямаше дим, нямаше пламъци – само една начупена огнена линия, сякаш безценна огърлица върху гърдите на царска дъщеря. Кориите шумяха, прилепи прелитаха безшумно под стрехите. Сред кръг от жени и момичета, Муца Стоеничина приказваше:

– Мари! Онзи непрокопсаник, Цоновия син, тръгнал да гони кошутата. Ще я убива. Господ да го убие! Не се посяга на такваз гадина, нито бодя, нито хапе, нито зло струва... И къде ходи, къде се явява, я ми кажете? – Все около Мънастирището. Едно време там имало манастир на света Богородица, задали се турци и калугерите рекли да скрият честния кръст. Скрият го на едно място, на другия ден им се струва, че ще го намерят, и вземат, че го преместят другаде. А вред, дето е стоял честния кръст, изниквало здравец... Затуй има толкоз много здравец там!...

Настъпни мълчание. Муца си почиваше, или пък искаше да изпита силата на думите си. После пак продължи:

– Туй място е свято. Леля Гана, бог да я прости, е казала – колко пъти! – че като отишли веднъж за здравец, видели там една жена с дете в ръце...

Муца сниши гласа си и пришепна нещо, жените ахнаха от учудване.

– Ами, ами! – завърши Тя. – Света Богородица е. И някому се привижда като жена, а някому като кошута...

Повея вятър. Шумът на корните се приближи и разля като гръм на водопади. Жените станаха и се разгълчаха на отиване. В мрака под стрехите се плъзна сянка на човек, който бе подслушвал и бързаше да го не видят. Той беше Стефан.

На другия ден той беше пак в планината. Смя се, като си спомни думите на Муца Стоеничина. Той пак търсеше кошутата, но беше станал по-търпелив и за да не му дотяга времето, мислеше си и за друго. Мислеше за Дойна, с която не искаше да се среща, докато не улови кошутата. Но мислеше и за Димана, мургавата и черноока като циганка Димана. Тя не приличаше на Дойна, мълчеше, гледаше изпод вежди, но каква силна и гъвкава снага имаше! „Не бива, дума съм дал“ – казваше си Стефан, като си спомняше пак за Дойна. Но мисълта му отново се раздвояваше и той мислеше ту за едната, ту за другата. Това го развеселяваше, вместо да го загрижва, и той като на подбив се питаше:

„Дойна или Димана? Русата или чернооката?“

Веднъж той беше седнал да си почине при едни скали до Мънастирището. Изведнъж като че нещо му каза да се обърне: наблизко до една поляна, отпред тъмната стена на гората, стоеше кошутата! Стефан трепна, разтрепери се, сърцето му заби. Но той се съвладя и насочи пушката. И се замери в левия хълбок, в сърцето... Изведнъж, като че бяла мъгла се спусна пред очите му, после се изгуби и в здрача ѝ и сиянието на залеза той пак видя кошутата, но под нея стоеше жена и я доеше! Какво да прави? Да стреля, ще убие жената. Той отпусна пушката – жената се изгуби. Насочи пак пушката – тя пак се яви. Потрети – същото. Изплашен, смаян, той скочи: кошутата беше се изгубила. Тогава, без да се бави, без да се обърне повече, той бързо заслиза надолу.

На другия ден той не излезе от воденицата. „Уморен бях – мислеше си, – никаква жена не е имало, трябваше да стрелям.“ И той се развеселяваше, замисляше се за Димана, усещаше се силен да събори планина. И като знаеше, че в село ще му се смеят, обземаше го омраза против

хората и макар че беше вече взел как от торбите с жито, оставено за мелене, вземаше още по толкоз. Воденицата се повреждаше нещо и той с часове работеше, за да я поправи.

Друг път той мислеше за Дойна, разкайваше се. Не мислеше вече да ходи в планината и да гони кошутата. Сърцето му се изпълваше с доброта и той връщаше обратно в торбите житото, което беше откраднал. Работата му спореше, поправяше повреденото и воденицата тръгваше. Дъгата над вадата светваше.

Един ден той чу гласа на Калистрат козаря и излезе.

– Стефане – викаше той, – къде ти са очите, сляп ли си... Кошутата мина пред воденицата... току пред воденицата... Ей я е де е!

Стефан проследи протегнатата ръка на козаря и видя кошутата, която в последните Скокове на бързия си бяг се изгуби в гората. Долът ехтеше от смеха на Калистрата.

Тогава той изнесе пушката и я подпря въвн, за да бъде готова. После я внесе и пак я изнесе. Мислеше ту за Дойна, ту за Димана, ту крадеше от житото, ту го връщаше назад. Воденицата ту спираше, ту тръгваше и пред нея дъгата или се изгубваше, или се явяваше отново.

Дойдоха Петрови заговезни. Мръкна се и над черната тъмнина над селото, като дъжд от падащи звезди, светеха запалените стрели, които децата хвърляха. Изгря месецът и кориите зашумяха тържествено, тежко, като стара песен, която се лее на трапеза. Дойна излезе на двора, погледна месеца, послуша кориите, после мина в градината и спря на онова място, гдето се срещаха със Стефана. Не се чуват стъпки, не иде никой. Тогава тя излезе навън. Целият Боцур се белее, като че е послан с бели платна. Планината се отпуснала, почива. Само долу горите са тъмни, тъмно е и в дола, където е воденицата на Стефана. Едно прозорче свети там, едно око гледа, окото на Стефана. Очите ѝ се премрежват от сълзи и това око започва да мига, започва да я вика. И тя върви, без да знае какво прави, без да може да се възпре. Какво има, ако отиде да посрещне Стефана? Сега е Заговезни. Сега хората се прощават, прегръщат се и се целуват... Прегръщат се и се целуват.

И тя върви напред, не върви, а лети. Спуска се в дола и възлиза нагоре. Прозорчето свети, но воденицата е спряла. „Стефан гони кошутата – мисли си тя, – чакай да го излъжа.“ И като се сниши зад шубраките, поблея като кошута.

Сянката на голям човек се мярна пред воденицата. Това е Стефан. Той гледа разклатените клони и ясно вижда кошутата. Тя е голяма и черна. Стефан насочва пушката. Нови вълни от бяла светлина падат от

месеца и заливат гората. И ето, под кошутата се явява жена, месецът огрява лицето и, косата и...

Стефан трепва, тегли се назад, търси нещо да се опре. Цяла огряна от месеца, жената е пред него. Дойна.

– Дойне! – вика той. – Дойне, ти ли си? Тя се смее.

– Ти ли си? – повтаря той. – Защо дойде?

– Ех, защо дойдох. Дойдох...

Тя се радваше, защото го виждаше, и без да го беше мислила, каза:

– Дойдох да ти пристана. Ей на, приставам ти! Искаш ли ме?

Стефан не каза нищо, улови я за ръката и я поведе към воденицата. Щом прекрачиха прага, и двамата се сепнаха: чу се шум, нещо запука, разплиска се вода, кречеталото затрака. Воденицата тръгна сама.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Гургана Мечкова или Мартин Митов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том втори; „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7886>]